וכתב הנשתוון. כתב שנשתנה והלא קרא בעזרא כתיב שהיו כותבין בימיו כתב משונה שנשתנה ע"י מלאך שכתב מנא מנא תקל ופרסין בימי דניאל כתב דלמרי ולשון ארמי ואומר לא כהלין כתבא למיקרא (דכיון שחטאו) לא היו יכולין לקרות כתב שכתב המלאך בימי בלשצר והיו שם יהודים הרבה ש"מ נשתנה להם אותו כתב באותו היום: **אם משנה הפורה.** רמז לנו משה רבינו שכתב שבימיו עתיד להשתנות מן עברי לאשורית שנתן להם בימי דניאל וכא עזרא וכתב בו את התורה בכתב אשורית: **בכתב זה נתנה תורה לישראל.** בימי משה ולמה לא הלין כתבא למקרא דכיון שחטאו בגיות ראשון וכזו את התורה נהפך להם לרועץ לשון תרעץ אויב (שמות טו) שבכתובו: **שוכו לבילרון.** לעיר מבצר שלכם לירושלים ואבית שני קא מתנבא: **גם היום מגיד משנה.** מה שבכתה את משנה התורה הזאת: **אשיב לך.** אחזיר לך מה שבכתה את משנה התורה הזאת: **ווי העמודים.** יתדות כסף העשוין כמין אונקלות וקבעום בעמודים שבהם תומכין לולאות קלעי המלך והמסך וכל אונקלאות דומין לווין. אלמא בימי משה עשויין הוין כגון אלנו(א): **והעמודים לא נשתנו** ל"ג לה בתוספתא [פ"ד] ה"ג בתוספתא [שם] **מה לשונם לא נשתנה** להא ד"ה בלשון הקודש נאמרה ועדיין בלשון הקודש היא: **כמו קמיע.** קטנה בכתב דק שהיא קלה לשאת: **שויתי ה' לנגדי.** סיפיה דקרא כי מימיני בל אמוט דוד המלך על שם ספר תורה שנזרעו אמר: **לא נשתנה כל עיקר.** משמע לא נשתכח מהם כלל דהא עליה דר' אתי לאיפלוגי. ומאי לא כהלין כתבא למיקרי: **יטש.** נא"ת ב"ש מנא מניח את זו וכתב מה שנלא במקום מ"ס כותב יו"ד הסמוכה לה ובמקום גו"ן כותב טו"ת ובמקום אל"ף כותב תי"ו: **ופרסין.** שתי פרישות משמע וזו היא פרישת מלכותו ויהיבת למדי ופרס: **ממתום נגקפי אאלרן.** עשאן (ב) שלש תיבות של חמשה אותיות לירף אותיות הראשונות של כל תיבה ועשאן תיבה אחת ואחר כך לירף השניות והשלישיות: **גמ' אסירה לי.** שכבר נשאתי שמונה עשרה: **אסריה לגנבא נפשיה לשלמא נקט.** כשהגנב חסר שאינו מולא מקוס לגנוב מחזיק עצמו בעונה כאיש שלוט. כלומר מפני שזקנת ותשש כחך אתה אומר שאני אסורה לך: **קנאה בת שבע.** שבא עליה י"ג ביאות ומקנאת בין תשמיש לתשמיש ובמקרא זה כתובים שלש עשרה תיבות והמלך בת שבע אל המלך החדרה והמלך זקן מאד ואביגל השונמית משרת את המלך: **אסירה לו ליחד.** עם אביגל ואע"פ שנאסר ייחוד של פנויה: **ולא אסירה לו לגרש.** אחת מי"ח ושאנה(ג): **אור חשך באהלו.** בשביל אהלו ואין אהלו אלא אשתו(ד): **ילרו לעדי אזנו.** בתרייה כתיב:

[1]וכתב הנשתוון כתוב ארמית ומתורגם ארמית וכתיב [2]לא כהלין כתבא למיקרא ופשרא להודעא למלכא וכתיב [3]וכתב את משנה התורה הזאת כתב הראוי להשתנות למה נקרא אשורית שעלה עמהם מאשור תניא רבי אומר בתחלה בכתב זה ניתנה תורה לישראל כיון שחטאו נהפך להן לרועץ כיון שחזרו בהן החזירו להם שנאמר [4]שובו לביצרון אסירי התקוה גם היום מגיד משנה אשיב לך למה נקרא שמה אשורית שמאושרת בכתב רשב"א אומר משום ר' אליעזר בן פרטא שאמר משום רבי אלעזר המודעי כתב זה לא נשתנה כל עיקר שנאמר [5]ווי העמודים מה עמודים לא נשתנו אף ווים לא נשתנו ואומר [6]ואל היהודים ככתבם וכלשונם מה לשונם לא נשתנה אף כתבם לא נשתנה אלא מה אני מקיים את משנה התורה הזאת [6]לשתי תורות אחת שיוצאה ונכנסת עמו ואחת שמונחת לו בבית גנזיו אותה שיוצאה ונכנסת עמו עושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו שנאמר [7]שויתי ה' לנגדי תמיד ואידך האי שויתי מאי דריש ביה ההוא מיבעי ליה כדרב חנה בר ביזנא דאמר רב חנה בר ביזנא אר"ש חסידא[א] המתפלל צריך שיראה עצמו כאילו שכינה כנגדו שנאמר שויתי ה' לנגדי תמיד לר"ש דאמר כתב זה לא נשתנה מאי לא כהלין כתבא למיקרא אמר רב בגימטריא איכתיב להון יטת יטת אידך פוגחמט מאי פריש להו [8]מנא מנא תקל ופרסין מנא מנא אלהא מלכותך [3](והשלמת לך) תקיל תקילתא במאזניא והשתכחת חסיר [9](פרסין) פריסת מלכותך ויהיבת למדי ופרס ושמואל אמר ממתום נגקפי אאלרן וד' יוחנן אמר אנם אנם לקת ניסרפו רב אשי אמר נמא נמא קתל פורסין: **מתני'** [7]אין רוכבין על סוסו ואין יושבין על כסאו ואין משתמשין בשרביטו [3]ואין רואין אותו כשהוא מסתפר ולא כשהוא ערום ולא כשהוא בבית המרחץ שנאמר [9]שום תשים עליך מלך [10]שתהא אימתו עליך: **גמ'** אמר רב יעקב א"ר יוחנן אבישג מותרת לשלמה ואסורה לאדניה מותרת לשלמה דמלך היה ומלך משתמש בשרביטו של מלך ואסורה לאדניה דהדיוט הוא אבישג מאי היא דכתיב [10]והמלך דוד זקן בא בימים וגו' ויאמרו לו עבדיו יבקשו וגו' וכתיב [11]ויבקשו נערה יפה וגו' וכתיב [12]והנערה יפה עד מאד ותהי למלך סוכנת ותשרתהו אמרה נינסבן אמר לה אסירת לי אמרה ליה חסריה לגנבא נפשיה לשלמא נקיט אמר להו קראו לי לבת שבע וכתיב [13]ותבא בת שבע אל המלך החדרה אמר רב יהודה אמר רב באותה שעה קינחה בת שבע בשלש עשרה מפות אמר רב שמן בר אבא בוא וראה כמה קשין גירושין שהרי דוד המלך התירו לו לייחד ולא התירו לו לגרש [10]א"ר אליעזר כל המגרש את אשתו ראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעות שנאמר [14]וזאת שנית תעשו כסות דמעה את מזבח ה' בכי ואנקה מאין עוד פנות אל המנחה ולקחת רצון מידכם וכתיב [15]ואמרתם על מה על כי ה' העיד בינך ובין אשת נעוריך אשר אתה בגדתה בה והיא חברתך ואשת בריתך [10]א"ר יוחנן ואיתימא ר' אלעזר אין אשתו של אדם מתה אלא אם כן מבקשין ממנו ממון ואין לו שנאמר [16]ואם אין לך לשלם למה יקח משכבך מתחתיך וא"ר יוחנן כל אדם שמתה אשתו ראשונה כאילו חרב בהמ"ק בימיו שנאמר [17]בן אדם הנני לוקח ממך את מחמד עיניך במגפה לא תספד ולא תבכה ולא תבוא דמעתך וכתיב [18]ואדבר אל העם בבקר ותמת אשתי בערב וכתיב [19]הנני מחלל את מקדשי גאון עוזכם מחמד עיניכם אמר רבי אלכסנדרי כל אדם שמתה אשתו בימיו עולם חשך בעדו שנאמר [20]אור חשך באהלו ונרו עליו ידעך ר' יוסי בר חנינא אמר פסיעותיו מתקצרות שנאמר [21]יצרו צעדי אונו רבי אבהו אמר עצתו נופלת שנאמר [21]ותשליכהו עצתו אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן [10]קשה לזווגם כקריעת ים סוף שנאמר [22]אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות [10](אל תיקרי מוציא אסירים אלא כמוציא אסירים אל תיקרי בכושרות אלא בכי ושירות) איני והאמר רב יהודה אמר רב [10]ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני לא קשיא הא בזווג ראשון הא בזווג שני א"ר שמואל בר נחמן לכל יש תמורה חוץ מאשת נעורים שנא' [23]ואשת נעורים כי תמאס מתני לה רב יהודה לרב יצחק בריה [10]אין אדם מוצא קורת רוח אלא מאשתו ראשונה שנא' [24]יהי מקורך ברוך ושמח מאשת נעוריך

ארבעים יום קודם יצירת הולד. ומ"מ מועיל תפלה בתוך מ' ימים להוסכו או לזכר או לנקבה כדאמרינן בברכות (דף ס.) מ' יום קודם יצירת הולד אדם מתפלל על אשתו שתלד זכר אפילו זווג ראשון מתהפך בתפלה כדאיתא במועד קטן (דף יח:) אין נושאין נשים במועד אבל מארסין שמא יקדמנו אחר בדמיסים: ואימא

מסורת הש"ס

א) [נעיל כא:], ב) [נ"ל והשלמה], ג) [נ"ל פרסן], ד) [נקמן לה.], ה) [נעיל יט: כ: כתובות ח. קידושין לב: סוטה מא:], ו) גיטין ל: [וסס איתא ר' אלעזר], ז) ר"ה ו. זמניס כט:, ח) סוטה כ., ט) רש"ל מ"ז, י) סוטה ב. מו"ק יח: ע"ש, כ) יבמות סג.], ל) רש"ל מ"ז, מ) ממש תיבות של אלא אומיות ולירף כל"ל, נ) [מו"ק ז:].

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ווי וכו' אלנו הס"ד ואח"כ מה"ד מה העמודים לא: (ב) ד"ה ולא אתיהו וכו' ויאמרה הס"ד ואח"כ מה"ד מבקשין ממנו ממון בשביל גדרו או הגזל:

מוסף רש"י

הובא בסוף המסכת.

תורה אור השלם

1. ובימי ארתחשסתא כתב בשלם מתרדת טבאל ושאר כנותיו על ארתחשסתא מלך פרס וכתב הנשתון כתוב ארמית ומתרגם ארמית:
עזרא ד ז
2. אדין עלין כל חכימי מלכא ולא כהלין כתבא למקרא ופשרה להודעה:
דניאל ה ח
3. והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר מלפני הכהנים הלוים: דברים יז יח
4. שובו לבצרון אסירי התקוה גם היום מגיד משנה אשיב לך:
זכריה ט יב
5. ועמדיו עשרים וארבעתם עשרים נחשת ווי העמדים וחשקיהם כסף: שמות כז י
6. ויקראו ספרי המלך בעת ההיא בחדש השלישי הוא חדש סיון בשלשה ועשרים בו ויכתב ככל אשר צוה מרדכי אל היהודים ואל האחשדרפנים והפחות ושרי המדינות אשר מהדו ועד כוש שבע ועשרים ומאה מדינה מדינה ומדינה ככתבה ועם ועם כלשנו ואל היהודים ככתבם וכלשונם: אסתר ח ט
7. שויתי יי לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט:
תהלים טז ח
8. דנה כתבא די רשים מנא מנא תקל ופרסין: דנה פשר מלתא מנא מנה אלהא מלכותך והשלמה: תקל תקילתה במאזניא והשתכחת חסיר: פרס פריסת מלכותך ויהיבת למדי ופרס: דניאל ה כד-כח
9. שום תשים עליך מלך אשר יבחר יי אלהיך בו מקרב אחיך תשים עליך מלך לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא: דברים יז טו
10. והמלך דוד זקן בא בימים ויכסהו בבגדים ולא יחם לו: ויאמרו לו עבדיו יבקשו לאדני המלך נערה בתולה ועמדה לפני המלך ותהי לו סוכנת ושבבה בחיקך והם לאדני המלך: מלכים א א א-ב 11. ויבקשו נערה יפה בכל גבול ישראל וימצאו את אבישג השונמית ויבאו אתה למלך: מלכים א א ג 12. והנערה יפה עד מאד ותהי למלך ותשרתהו והמלך לא ידעה: מלכים א א ד 13. ותבא בת שבע אל המלך החדרה והמלך זקן מאד ואבישג השונמית משרת את המלך: מלכים א א טו 14. וזאת שנית תעשו כסות דמעה את מזבח יי בכי ואנקה מאין עוד פנות אל המנחה ולקחת רצון מידכם: מלאכי ב יג 15. ואמרתם על מה כי יי העיד בינך ובין אשת נעוריך אשר אתה בגדתה בה והיא חברתך ואשת בריתך: מלאכי ב יד 16. אם אין לך לשלם למה יקח משכבך מתחתיך: משלי כב כז 17. בן אדם הנני לקח ממך את מחמד עיניך במגפה ולא תספד ולא תבוא דמעתך: יחזקאל כד טז 18. ואדבר אל העם בבקר ותמת אשתי בערב ואעש בבקר כאשר צויתי: יחזקאל כד יח 19. אמר לבית ישראל כה אמר אדני אלהים הנני מחלל את מקדשי גאון עזכם מחמד עיניכם ומחמל נפשכם ובניכם ובנותיכם אשר עזבתם בחרב יפלו: יחזקאל כד כא 20. אור חשך באהלו ונרו עליו ידעך: איוב יח ו 21. יצרו צעדי אונו ותשליכהו עצתו: איוב יח ז 22. אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות אך סוררים שכנו צחיחה: תהלים סח ז
23. כי כאשה עזובה ועצובת רוח קראך יי ואשת נעורים כי תמאס אמר אלהיך: ישעיהו נד ו 24. יהי מקורך ברוך ושמח מאשת נעורך: משלי ה יח

עין משפט נר מצוה

ם [א] מיי' פ"ד מהל' תפלה הלכה עז טוש"ע א"ח סי' לא סעיף א' וכלב אלנסס ברכות פרק ה דף כה:
ב מיי' פ"ב מהל' מלכים הלכה ה:
סא ג מיי' שם הלכה ג:

רבינו חננאל

שקדמו משה ואע"פ שלא נתנה על ידו נשתנה כתב על ידו דכתיב וכתב הנשתוון כתוב ארמית ומתורגם ארמית וכתוב ולא כהלין כתבא למיקרא מכלל שנשתנה הכתב שנאמר וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר כתב העתיד להשתנות ולמה נקרא אשורי שעלה עמהן מאשור ואין הלכה כמר עוקבא דהא קיימא כתנאי ולא כר' יוסי אלא קיי"ל כך שכתב זה ניתן למשה בסיני כדאמרינן מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין וכן ווי העמודים ואין הלכה כמותו שנשתנה אלא כר' אלעזר המודעי דאמר כתב זה לא נשתנה כל עיקר מעולם. דר' אלעזר המודעי לגבי הני רב הוא ולית הלכתא כתלמיד בהדי רב. וכן הלכה כר' אלעזר המודעי וקיי"ל כר' אלעזר המודעי שאמרו משמו כי כתב זה לא נשתנה כל עיקר כו'. ולמה נקרא אשורי שמיושר באותיותיו וכו' ולא עוד אלא שגם ר' אומר בכתב זה ניתנה תורה לישראל ר' אומר מפני שמיושר בכתבו וכו ניתנה התורה לישראל וכיון שחטאו נהפך לרועץ מלשון תרגום ויצג ודעץ כלומר בקושי כמו דבר נערץ דנרץ וכיון ששבו חזר להן שנאמר שובו לביצרון אסירי התקוה גם היום מגיד משנה אשיב לך. א"ר שמעון חסידא המתפלל צריך שיראה עצמו כאילו שכינה כנגדו שנאמר שויתי ה' לנגדי תמיד ולמאן דאמר לא נשתנה כתב זה כל עיקר אמאי לא כהלין כתבא למקרא אמר רב בגימטריא הוה כתיב יטת יטת אידך פוג חמט. שמואל אמר ממתום נגקפי אאלרן. לרב נפיק מן א"ת ב"ש גר ים טן. הנה מ"ם מן ים ונו"ן מן טן ואל"ף מן את הרי מנא. וכן כולם לשמואל מן מ"ם ממתום ונו"ן מן נגקפי ואל"ף מן אאלרן. הרי מנא. וכן כל אות ואות משלשתן תיבה אחת. ר' יוחנן אמר אנם אנם לר' יוחנן נפיק ליה ממטה למעלה לרב אשי נמא נמא קתל פורסין אות מן אמצע אות מתחלתו ואות מסופו הרי תיבה ופתרון כולן אחד מנא מנא תקל ופרסין: **ירושלמי** וקרא בו כל ימי חייו הדברים קל וחומר ומה אם המלך שצרכי כל ישראל עליו חייב לקרוא כל ימיו ההדיוט על אחת כמה וכמה: **אין** רוכבין על סוסו ולא יושבין על כסאו ולא משתמשין בשרביטו ואין רואין אותו ערום ולא כשהוא מסתפר כו': **ירושלמי** ר' יוחנן סלק גבי ר' יהודה נשיאה נפק לגביה בחלוקא דכיתנא א"ל חזור לבוש חלוקך דעמרא משום מלך ביפיו תחזינה עיניך כי נפק חמא ר' חנינא בר' סיסי מפצע קיסין פי' מבקע עצים א"ל לית דין כבודך א"ל ומה נעביד ולית מאן דישמשיני א"ל לית לך מאן דישמשך לא הויתה מקבל מתחנויי תרגם רב יוסף מעוני בטבריא שמעו זאת הכהנים אמאי לית אתון לעיין באורייתא אמרין לא הבו לן ישראל כ"ד מתנתא גילון עליהן והקשיבו בית ישראל למה לא יהבתון כ"ד מתנתא לכהניא. אמר ישראל מלכא נסיב כולא. ובית המלך האזינו כי לכם המשפט. פסקתם וזה יהיה משפט הכהנים עתיד אני ליפרע מכם שהכל תלוי בכם. שמע ר' יהודה נשיאה וכעס יוסף מעוני פחד וברח וכו' **א"ר** יוחנן אבישג מותרת לשלמה שהוא מלך והמלך משתמש בשרביט המלך. אבל אדוניה הדיוט הוא ואסורה לו. ענין אבישג שאמר לדוד נסכן ואמר לה אסירת לי דהא נסיבנא י"ח נשי. ואמרה ליה היא חסריה לגנבא כו'. כלומר אחד תשש כחו. ואין בו כח לגנוב. ואמר חזרתני כתשובה. כן אתה זקנת ואין בך כח לתשמיש אשה מפני כך תאמר אסירת לי וכו': **א"ר** יוחנן קשין גירושין שהתירו לדוד לייחד בפנויה ולא התירו לו לגרש אחת ולישא אחת: כל מי שמתה אשתו ראשונה בחיי כאלו נחרב בהמ"ק בימיו שנאמר הנני לוקח את מחמד עיניך וכתיב ותמת אשתי בערב. ובמקדש כתיב את מקדשי גאון עזכם. ולא עוד אלא עולם חשך בעדו שנאמר אור חשך באהלו ופסיעותיו מתקצרות

ואימא לא לירבו כלל. תימה דפרע פרע במאי מוקי לה אלא נראה לומר דה"פ אימא לא לירבו שלשים דהיינו שיעור פרע אלא יגלחו בכ"ט ומשני אי כתיב לא ישלחו פרע משמע לא ישלחו שיעור פרע אבל השתא דכתיב פרע (א) קמא לא ישלחו משמע טפי מפרע לא ישלחו:

אלא גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא. וקשה הרי רב אשי עלמו סותר דבריו ומיישב הך הקושיא דיחזקאל שסותר דבריו הראשונים דאמר רב אשי לעיל פרועי ראש דלא מחלי עבודה וי"ל ממה שרב אשי אמר גמרא גמירי ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא מתרלי שתי הקושיות דעד דאתי יחזקאל מאן אמרה ומתרלה קושיא דלעיל דכיון דגמרא היא מלינו למימר הכי גמירי הלכתא למיתה ואחולי עבודה לא גמירי ויחזקאל (ב) אסמכה אקרא מענין ההלכה אסמכה וא"כ לא אסמכינן לעשות ההקישא רק לענין מיתה אבל לעיל דלא ידע דגמיר הלכה סבר הוא לעשות הקישא מפרועי ראש לשתויי יין מכל וכל דאין היקש למחצה:

כסום יכסמו. פי' כעין כוסמת הגדל כך שבלין ראשו של זה בצד עיקרו של זה:

הדרן עלך כהן גדול

נעוריך אמר לו כגון מאן אמר לו כגון אמך איני והא מקרי ליה רב יהודה לרב יצחק בריה [1]ומוצא אני מר ממות את האשה אשר היא מצודים וחרמים ואמר לו כגון מאן וא"ל כגון אמך מיתקף תקיפא עיבורי מעברא במלה אמר רב שמואל בר אוניא משמיה דרב אשה גולם היא ואינה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי שנאמר [2]כי בועליך עושיך ה' צבאות שמו תנא אין איש מת אלא לאשתו ואין אשה מתה אלא לבעלה אין איש מת אלא לאשתו שנאמר [3]וימת אלימלך איש נעמי ואין אשה מתה אלא לבעלה שנאמר [4]ואני בבאי מפדן מתה עלי רחל: אין רואין אותו כו': ת"ר מלך מסתפר בכל יום כהן גדול מערב שבת לערב שבת כהן הדיוט אחד לשלשים יום מלך מסתפר בכל יום שנאמר [5]מלך ביפיו תחזינה עיניך: כהן גדול מע"ש: אמר רב שמואל בר נחמן א"ר יוחנן הואיל ומשמרות מתחדשות כהן הדיוט אחד לשלשים יום דכתיב [6]וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו כסום יכסמו את ראשיהם ויליף פרע פרע מנזיר כתיב הכא פרע לא ישלחו וכתיב התם [7]גדל פרע שער ראשו מה להלן שלשים אף כאן שלשים ותנן נמי סתם נזירות שלשים יום והתם מנא לן אמר רב מתנה דאמר קרא קדש יהיה בגימטריא תלתין הוו אמר ליה רב פפא לאביי אימא לא לירבו כלל אמר ליה אי כתיב לא ישלחו פרע כדקאמרת השתא דכתיב ופרע פרע ליהוי שלוחי לא לישלחו אי הכי האידנא נמי דומיא דיין מה יין בזמן ביאה הוא דאסור שלא בזמן ביאה שרי אף פרועי ראש בזמן ביאה אסור שלא בזמן ביאה שרי ויין שלא בזמן ביאה שרי והתניא רבי אומר אומר אני כהנים אסורין לשתות יין לעולם אבל מה אעשה שתקנתו קלקלתו ואמר אביי כמאן שתי כהני חמרא האידנא כרבי מכלל דרבנן אסרי התם היינו טעמא מהרה יבנה בית המקדש ובעינן כהן הראוי לעבודה וליכא ה"נ בעינא כהן הראוי לעבודה וליכא הכא אפשר דמספר ועייל התם נמי אפשר דניים פורתא ועייל דאמר רב אחא דרך מיל ושינה כל שהוא מפיגין את היין ולאו איתמר עלה אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה לא שנו אלא ששתה כדי רביעית אבל יותר מכדי רביעית כ"ש דדרך טורדתו ושינה משכרתו רב אשי אמר שתויי יין דמחלי עבודה גזרו בהו רבנן פרועי ראש דלא מחלי עבודה לא גזרו בהו רבנן מיתיבי ואלו שבמיתה פרועי ראש ושתויי יין בשלמא שתויי יין דכתיב [8]יין ושכר אל תשת אתה ובניך ולא תמותו אלא פרועי ראש מנא לן דאיתקש שתויי יין לפרועי ראש כתיב וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו (וכתיב) [9]ויין לא ישתו וגו' מה שתויי יין במיתה אף פרועי ראש במיתה ומינה מה שתויי יין דמחלי עבודה אף פרועי ראש [א] דמחלי עבודה קשיא אמר ליה רבינא לרב אשי האי עד דלא אתא יחזקאל מאן אמרה וליטעמיך הא דאמר רב חסדא דבר זה מתורת משה רבינו לא למדנו עד שבא יחזקאל ולימדנו [10]כל בן נכר ערל לב וערל בשר לא יבא אל מקדשי לשרתני עד דלא בא יחזקאל מאן אמרה אלא גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא ה"נ גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא (וכי גמרי הלכה למיתה לאחולי עבודה לא גמירי) מאי כסום יכסמו את ראשיהם תנא כמין תספורת לוליינית מאי תספורת לוליינית אמר רב יהודה אמר שמואל תספורתא יחידאה ה"ד אמר רב אשי ראשו של זה בצד עיקרו של זה שאלו את רבי איזהו תספורת של כ"ג אמר להן צאו וראו מתספורת של בן אלעשה תניא רבי אומר לא על חנם פיזר בן אלעשה את מעותיו אלא כדי להראות בו תספורת של כהן גדול:

הדרן עלך כהן גדול

עבורי מעברא במלה. מעברת על מדותיה: **גולם היא.** קודם שנבעלה: **גולם.** כלי שלא נגמר קרוי גולם כדתנן גולמי כלי עץ טמאין: **משמרות.** מתחלפות ומתחדשות בשבת זו יוצאה וזו נכנסת וצריך להסתפר מפני משמרת חדשה זו הנכנסת שיראוהו ביופי: **לא לירבו כלל.** ואפי' עד שלשים: **אמר ליה.** פרע מקרי בשלשים יום: **אי הוה כתיב לא ישלחו פרע.** הוה משמע לא יגדלו פרע עד שיעור פרע השתא דכתיב ופרע לא ישלחו דקאמר פרע והדר לא ישלחו משמע פרע דשלשים יום ליהוי אבל שלוחי טפי לא לשלחו: **דומיא דיין.** דסמיך ליה ויין לא ישתו בבואם וגו' מקיש פרועי ראש לשתויי יין וכתיב ביין בבואם: **רבי אומר אומר אני כהן אסור לשתות יין לעולם.** רישא דברייתא קתני כהן המכיר משמרתו ומשמרת בית אב שלו אסור ביין כל אותו היום אף בזמן הזה מכיר משמרתו ואינו מכיר בית אב שלו אסור כל אותו שבת אינו מכיר לא משמרתו ולא משמרת בית אב שלו אסור לשתות יין לעולם שמא עכשיו זמנו הוא ויש לחוש שמא יבנה בית המקדש: **רבי אומר אומר אני.** אם באנו לחוש שמא יבנה אסור ביין לעולם ואפילו הוא מכיר שאינו עכשיו זמן משמרתו שמא יבנה וכל הקודם ואישתכח עייל ועביד: **אבל מה אעשה שתקנתן קלקלתן.** חורבן הבית שקלקלן ועירבב סדר משמרותיהן שהיה אוסרן ביין בזמן משמרתן ומתירן שלא בזמן משמרתן הוא תיקנן עכשיו לשתות יין לעולם דלא חיים שמא יבנה פתאום: **כמאן שתו האידנא כהני חמרא כרבי.** שהרי רוב כהנים אינן בקיאין בזמן משמרותיהן ואסורין לעולם לרבנן: **התם היינו טעמא כו'.** שינויא היא וניחותא גרסינן לה כלומר מדאורייתא שרי ורבנן הוא דגזור: ופרכינן **הכא נמי.** מהרה יבנה וכו': **שתויי יין דמחלי עבודה.** דכתיב (ויקרא י) יין ושכר וגו' וסמיך ולהבדיל בין הקדש ובין החול משמע בין עבודה קדושה לעבודה מחוללת גזרו בהו רבנן בזמן הזה משום מהרה יבנה: ה"ג **אף פרועי ראש מחלי עבודה קשיא: הא עד דלא אתא יחזקאל.** ואקשינהו: **מאן אמרה.** פירוש מהיכא נפקא לן פרועי ראש במיתה: **הא דאמר רב חסדא.** בזבחים בפ' שני דבר זה דכהן ערל פסול לעבודה: **כל בן נכר.** כהן שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים וערל לבו או ערל בשר שמתו אחיו מחמת מילה: **יחידאה.** נאה ואין דוגמתה: **בן אלעשה.** חתנו של רבי היה ונתן ממון ולמדו לו אותה תספורת:

הדרן עלך כהן גדול

ושכר אל תשת וגו'. שתויי יין דבמיתה לא שמעינן לה אלא הן מכלל לאו, דכתיב יין ושכר אל תשת ולא תמותו, הא אם תשתו בבואכם אל אהל מועד תמותו (שבועות לו:). **ולא תמותו.** דהיינו מיתה בידי שמים. מדלא כתיב יומת (תענית שם). **פיזר בן אלעשה את מעותיו.** שהיה נותן ממון גדול לספר שהיה מספר לו כתגלחת של כהן גדול (נדרים נא.).
הדרן עלך כהן גדול

מסורת הש"ס

א) [יבמות סג:], ב) תענית יז., ג) [שם ע"ש], ד) [שם ע"ש], ה) ג"ז שם [ע"ש כל הסוגיא] נזיר ה. [ודף לט.], ו) מ"ק יט., ז) שתקנתן קלקלתן כצ"ל, ז) עירובין סד: ע"ש [תענית יז: ע"ש], ח) לקמן פג. שבועות לו: [תענית יז:], ט) [צ"ל וכתב בתריה], י) [עי' תענית יז: וברש"י שם דכתב קשיא לא גרסינן והכא כתב רש"י ה"ג אף וכו' קשיא ויש ליישב], כ) מו"ק ה. [יומא עא:] זבחים יח: ודף כב: לקמן פג: תענית יז:, ל) רש"ל מוחק זה, מ) נדרים נא., נ) [חולין כה.], ס) רש"ל גורס ולאי הוי והוא דיבור אחד עם דלעיל, ע) בס"א נוסף: משומד, פ) נדרים ז. כריתות כב:], ל) שבלין כצ"ל. רש"ל,

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ואימא וכו' דכתיב פרע מקמא לא: (ב) ד"ה אלא וכו' ויחזקאל דאסמכיה:

הגהות הגר"א

[א] גמ' דמחלי עבודה קשיא. נ"ב אבל בפ"ב דתענית משני כי אתקוש למיתה הוא דאתקוש אבל לאחולי כו':

מוסף רש"י

עיבורי מעברא במלה. נוחה לרצות ומעברת על מדותיה (יבמות סג.). **מסתפר בכל יום.** מגוה (תענית יז.). **מערב שבת לערב שבת.** ולא ישהה מלגלח יותר (שם). **ומשמרות מתחדשות.** בכל שבת ושבת ומשמרה שלא ראתהו עד עכשיו ובאה לראותו הדבר נאה שתראהו ביופיו (שם). **אימא לא לירבו כלל.** אלא יסתפרו בכל יום, דהכי משמע ופרע דהיינו שלשים לא ישלחו אלא יגלחו (שם). **שלוחי לא לישלחו.** הכי משמע פרע שגדלו אינן רשאין לגדל עוד (שם). **אי הכי.** כיון דמקרא מפקת ליה, **האידנא נמי.** לא לישלחו, ומשני כיין, דומיא דיין דכתיב בסמוך להאי פרע לא ישלחו ויין לא ישתו כל כהן (שם). **מה יין בזמן ביאה הוא דאסור.** דכתיב (יחזקאל מד) בבואם אל החצר וגו', בזמן שבית המקדש קיים שבאין שם לעבוד, שלא בזמן ביאה שרי, כגון האידנא שהבית חרב ולא זמן ביאה היא (שם). **מכלל דרבנן אסרי.** דחיישינן שמא יבנה, ומאי נמי מייתי רישא דברייתא מפני מה אמרו אנשי משמר כו' ואייתי סיפא בלשון קצרה ודייק מינה מכלל דרבנן אסרי (שם) אפילו שלא בזמן ביאה (שם יז:). **דרך מיל ושינה כל שהוא.** או זו או זו (עירובין סד:). **ואלו שבמיתה.** בידי שמים (תענית יז.). **דכתיב יין**

עין משפט נר מצוה

סב א מיי' פ"ב מהל' מלכים הלכה ה:
סג ב מיי' פ"ה מהל' כלי המקדש הלכה ו:
סד ג מיי' פ"א מהל' ביאת מקד' הלכה יא סמג עשין קעב:
סה ד מיי' פ"ג מהל' נזירות הלכה א' סמג לאוין רב:
סו ה מיי' פ"א מהל' ביאת מקדש הלכה י:
סז ו מיי' שם הלכה ו:
סח ז ח מיי' שם הלכה ה' ופ"ד מהל' תפלה הלכה יז סמג עשין ס ולאוין ס טוש"ע א"ח סי' לט סעיף ג:
סט ט מיי' פ"א מהל' ביאת מקדש הלכה א' סמג לאוין ש:
ע י כ מיי' שם הלכה יד סמג שם:
עא ל מיי' שם הלכה א:
עב מ מיי' פ"ה מהל' כלי מקדש הלכה ו:

תורה אור השלם

1. וּמוֹצֶא אֲנִי מַר מִמָּוֶת אֶת הָאִשָּׁה אֲשֶׁר הִיא מְצוֹדִים וַחֲרָמִים לִבָּהּ אֲסוּרִים יָדֶיהָ טוֹב לִפְנֵי הָאֱלֹהִים יִמָּלֵט מִמֶּנָּה וְחוֹטֵא יִלָּכֶד בָּהּ: קהלת ז כו
2. כִּי בֹעֲלַיִךְ עֹשַׂיִךְ יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ וְגֹאֲלֵךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל הָאָרֶץ יִקָּרֵא: ישעיהו נד ה
3. וַיָּמָת אֱלִימֶלֶךְ אִישׁ נָעֳמִי וַתִּשָּׁאֵר הִיא וּשְׁנֵי בָנֶיהָ: רות א ג
4. וַאֲנִי בְּבֹאִי מִפַּדָּן מֵתָה עָלַי רָחֵל בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בַּדֶּרֶךְ בְּעוֹד כִּבְרַת אֶרֶץ לָבֹא אֶפְרָתָה וָאֶקְבְּרֶהָ שָּׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרָת הִוא בֵּית לָחֶם: בראשית מח ז
5. מֶלֶךְ בְּיָפְיוֹ תֶּחֱזֶינָה עֵינֶיךָ תִּרְאֶינָה אֶרֶץ מַרְחַקִּים: ישעיהו לג יז
6. וְרֹאשָׁם לֹא יְגַלֵּחוּ וּפֶרַע לֹא יְשַׁלֵּחוּ כָּסוֹם יִכְסְמוּ אֶת רָאשֵׁיהֶם: יחזקאל מד כ
7. כָּל יְמֵי נֶדֶר נִזְרוֹ תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ עַד מְלֹאת הַיָּמִם אֲשֶׁר יַזִּיר לַייָ קָדֹשׁ יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ: במדבר ו ה
8. יַיִן וְשֵׁכָר אַל תֵּשְׁתְּ אַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ בְּבֹאֲכֶם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וְלֹא תָמֻתוּ חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם: ויקרא י ט
9. וְיַיִן לֹא יִשְׁתּוּ כָּל כֹּהֵן בְּבוֹאָם אֶל הֶחָצֵר הַפְּנִימִית: יחזקאל מד כא
10. כֹּה אָמַר אֲדֹנָי אֱלֹהִים כָּל בֶּן נֵכָר עֶרֶל לֵב וְעֶרֶל בָּשָׂר לֹא יָבוֹא אֶל מִקְדָּשִׁי לְכָל בֶּן נֵכָר אֲשֶׁר בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: יחזקאל מד ט

רבינו חננאל

שנאמר יצרו צעדי אונו ועצתו מתבטלת שנאמר ותשליכהו עצתו. א"ר אלעזר המגרש אשתו ראשונה מזבח מוריד עליו דמעות שנאמר וזאת שנית תעשו כסות דמעה את מזבח ה' בכי ואנקה וגו'. וקשה לזווגן כקריעת ים סוף שנאמר אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות איני והאמר רב מ' יום קודם יצירת הוולד בת קול מכרזת בת פלוני לפלוני בית פלוני לפלוני ופרקינן הא בזווג ראשון אבל בזווג שני קשה לזווגן. לכל יש תמורה חוץ מאשת נעורים שנאמר ואשת נעורים כי תמאס אמר אלהיך. אין אדם מוצא קורת רוח אלא מאשתו ראשונה שנאמר ושמח מאשת נעוריך ואמר ליה רב יהודה לרב יצחק בריה כגון אמך. אמר רב אשה גולם היא ואינה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי שנאמר כי בועליך עושיך. תנא אין איש מת אלא לאשתו שנאמר וימת אלימלך איש נעמי ואין אשה מתה אלא לבעלה שנאמר מתה עלי רחל וגו': **ואין** רואין אותו כשהוא מסתפר. ת"ר מלך מסתפר בכל יום שנאמר מלך ביפיו תחזינה עיניך. כהן גדול מע"ש לע"ש הואיל ומשמרות מתחדשות כהן הדיוט אחד לשלשי' יום שנאמר ופרע לא ישלחו כלומר שערם לא יגדלוהו אלא פרע ליהוי שלוחי לא ישלחוהו וגמר פרע פרע מנזיר כתיב הכא ופרע לא ישלחו וכתיב בנזיר גדל פרע שער ראשו מה נזיר ל' יום ובל' יום נקרא פרע כך בכהן בל' יום נקרא פרע כלומר לא יגדלהו יתר מפרע שיער בן ל' יום נקרא פרע והתורה הזהירה הכהן שלא לשלח פרע כלומר לא יגדלוהו יתר מפרע אי הכי ניהוי כהני האידנא אסירי לשלוחי פרע ושנינן דומיא דיין מה יין שלא בזמן ביאה שרי דכתיב בהו יין ושכר אל ישתו בבואם אף פרע שלא בזמן ביאה שרי ואקשינן ויין שלא בזמן ביאה שרי והתניא ר' אומר אומר אני כהן אסור לשתות יין לעולם אבל מה אעשה שתקנתו קלקלתו ואמר אביי כמאן שתו כהני האידנא חמרא כרבי מכלל דרבנן אסרי כהני לשתות יין לעולם. מאי טעמא מהרה יבנה בית המקדש ובעינן כהן הראוי לעבודה וליכא וא"ת ניים פורתא ומפיג היין. הני מילי אם שתה כדי רביעית אבל אם שתה יתר מרביעית כ"ש שדרך משכרתו וכ"ש ששינה משכרתו וסלקא שמעתא דר' מתיר ורבנן אסרי לעולם. ורב אשי נמי אתא למפשט דלא אסרי רבנן למשתי חמרא אלא משום דשתויי יין מחלי עבודה ולא גזרו איסור בפרע דפרועי ראש לא מחלי עבודה ואותבינן עליה ואסיקנא דאפילו פרועי ראש מחלי עבודה. וגמרא הוו גמירי לה. ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא ואקיש שתויי יין לפרועי ראש. והא דתקנתו קלקלתו כבר פרשנוהו בתעניות. **כסום** יכסמו את ראשיהם. תנא כמין תספורת לוליאנית מאי היא תספורתא יחידאה ראש שיער בצד עיקרו של זה וזה היא תספורת של בן אלעשה כו': **הדרן עלך פרק כהן גדול**

זה בורר לו אחד. משמע זה בורר לו ב"ד אחד שהן ג' וזה אחד הרי ששה ושניהם בוררין להם עוד אחד הרי ט' והיינו דקא מתמה מאי זה בורר כו' הא בתלתא סגי: **גמ' הכי קאמר כשזה בורר לו ב"ד אחד וזה בורר לו ב"ד אחד.** וכל אחד פוסל אותו ב"ד שבירר חבירו ואינו רוצה לדון לפניו: **שניהן בוררין להם אחד.** כלומר אין יכולין לכוף זה את זה אלא בוררין ב"ד שיתרצו בו שניהם: **ואפי' לזה מלי מעכב.** בתמיה: **והאמר ר"פ.** לקמן בסוף פירקין (דף לא:[ו]): **לא שנו.** אחד אמר נידון כאן ואחד אמר גלך לבית הוועד כופין אותו והולך לבית הוועד: [**אלא דקאמר מלוה גלך לבית הוועד**]. דעבד לזה לאיש מלוה[ז]: **כדאמר ר' יוחנן.** לקמן בשמעתין: **בערכאות שבסוריא.** שלא היו בקיאין בדין תורה הלכך אפי' לזה מלי מעכב: **כי דינא דרב הונא ורב חסדא.** דתרוייהו בחד מקום: **ועוד מאי זה בורר.** דמשמע דהכי דינא: **יאלא דין אמת לאמיתו.** דלייתי בעלי דיינין דסבר החייב הרי אני בעצמי בירר אחד ואם היה יכול להפך בזכותי היה מהפך והדיינין בעצמן נוחה דעתן להפך בזכות שניהן מפני ששניהם בירור: **אלא"כ יודעין מי מוחה עמהן.** שמא יחתמו עמהם עד אחד פסול ומבטל עדות כולם וגמלאו אלו בושים: **ורבנן אית להו דרב יהודה.** הלכך דעת הדיינין בעינן שיבררו מי יצא עמהם אדם הגון[ח]: **ואין נכנסין לסעודה כו'.** שגגתי הוא לתלמידי חכמים ליכנס אצל עם הארץ בסעודה: [ט]**זה פוסל דיינו של זה וזה פוסל דיינו של זה.** יכול נומר לו לא אדון לפניו: **הכי קאמר אכל אם היו כשרין.** שאינם קרובין ולא פסולין אף ע"פ שהן יושבי קרנות נעשו כמומחין: **עד שיקבל עליו בפני ב"ד מומחה.** אלמא במומחין מודה ר"מ: **והא עדיס כמומחין דמו.** אם אינם קרובים לו פסולים: **דקבלו עליו** (ג) **בשרי.** בתחלת דבריהם קבלוהו עליהם בשנים: **נאמן עלי וכו'.** בדיינין קמיירי מדקתני ג' רועי בקר: ואמר

דיני ממונות בשלשה [ו]זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד ושניהן בוררין להן עוד אחד דברי ר"מ וחכמים אומרים [א]שני דיינין בוררין להן עוד אחד זה פוסל דיינו של זה וזה פוסל דיינו של זה דברי ר' מאיר וחכמים אומרים [ב]אימתי בזמן שמביא עליהן ראיה שהן קרובין או פסולין אבל אם היו כשרין או מומחין מפי בית דין אינו יכול לפוסלן זה פוסל עדיו של זה וזה פוסל עדיו של זה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים [ג]אימתי בזמן שמביא עליהן ראיה שהן קרובין או פסולין אבל אם היו כשרין או מומחין מפי בית דין אינו יכול לפוסלן: **גמ'** מאי זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד בתלתא סגי הכי קאמר כשזה בורר לו ב"ד אחד וזה בורר לו ב"ד אחד שניהן בוררין להן עוד אחד ואפילו לזה מצי מעכב [ד]והאמר ר' אלעזר לא שנו אלא מלוה אבל לזה כופין אותו ודן בעירו כדאמר רבי יוחנן בערכאות שבסוריא שנו הכא נמי בערכאות שבסוריא שנו אבל מומחין לא רב פפא אמר אפילו תימא מומחין כגון בי דינא דרב הונא ודרב חסדא דקאמר ליה מי קא מטרחנא לך תנן וחכ"א שני דיינין בוררין להן עוד אחד ואי ס"ד כדקאמרינן ב"ד בית דין בתר דפסלי להו אזלו וברורו להו בי דינא אחרינו ועוד מאי זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד אלא ה"ק [ה] [ו]כשזה בורר לו דיין אחד וזה בורר לו דיין אחד שניהן בוררין להן עוד אחד מאי שנא דעבדי הכי אמרי במערבא משמיה דר' זירא [ז]מתוך שזה בורר לו דיין אחד וזה בורר לו דיין אחד ושניהן בוררין להן עוד אחד יצא הדין לאמיתו: וחכמים אומרים כו': גימא בדרב יהודה אמר רב קמיפלגי דאמר רב יהודה אמר רב אין העדים חותמין על השטר אלא א"כ יודעין מי חותם עמהן רבי מאיר לית ליה דרב יהודה אמר רב ורבנן אית להו דרב יהודה אמר רב לא דכולי עלמא אית להו דרב יהודה אמר רב ודעת הדיינין כ"ע לא פליגי דבעינן כי פליגי דעת בעלי דינין ר"מ סבר דעת בעלי דינין נמי בעינן ורבנן סברי דעת הדיינין בעינן דעת בעלי דינין [ח]לא בעינן גופא אמר רב יהודה אמר רב [ט]אין העדים חותמין על השטר כו' תניא נמי הכי [י]כך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין לא היו חותמין על השטר אלא א"כ יודעין מי חותם עמהן ולא היו יושבין בדין אלא א"כ יודעין מי יושב עמהן ולא היו נכנסין בסעודה אלא אם כן יודעין מי מיסב עמהן: זה פוסל דיינו כו': כל כמיניה דפסיל דיינו א"ר יוחנן בערכאות שבסוריא שנו אבל מומחים לא הא מדקתני סיפא וחכ"א אימתי בזמן שמביא ראיה שהן קרובין או פסולין אבל אם היו כשרין או מומחין מפי ב"ד אינו יכול לפוסלן מכלל דר' מאיר מומחין נמי קאמר ה"ק אבל אם היו כשרין נעשו כמומחין מפי ב"ד ואינו יכול לפוסלן ת"ש אמרו לו לר"מ לא כל הימנו שפוסל דיין שמומחה לרבים אימא לא כל הימנו שפוסל דיין שהמחוהו רבים עליהם תניא נמי הכי לעולם פוסל והולך עד שיקבל [ל]עליו ב"ד שמומחה לרבים דברי ר"מ והא עדים כמומחין דמו ואמר ר"מ זה פוסל עדיו של זה וזה פוסל עדיו של זה הא איתמר עלה [מ]אמר ריש לקיש פה קדוש יאמר דבר זה תני עדו עדו למאי אילימא לממון [נ]רחמנא פסליה אי לשבועה [ס]הימוני מהימן כבי תרי לעולם לממון [ע]לא צריכא דקבליה עליה כבי תרי מאי קמ"ל דמצי הדר ביה תנינא אמר לו נאמן עלי אבא [פ]נאמן עלי אביך נאמנין עלי ג' רועי בקר ר"מ אומר יכול לחזור בו וחכ"א אינו יכול לחזור בו ואמר

מאי זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד. פ"ה דמשמע דלהוו ט' כיצד זה בורר לו ב"ד אחד הרי ג' וזה בורר לו ב"ד אחד הרי ששה ושניהם בוררים להם ב"ד אחר הרי ט' ולהכי מתמה בתלתא סגי ולא נהירא שהרי משמעות הלשון אינו כן דמ"כ ה"ל להקשות בהדיא הא גופא קשיא רישא אסיפא אמרת דיני ממונות בשלשה תלתא בג' סגי והדר קאמר דצריך ט' וי"ל דאף בתחילה היה יודע כמו שמפרש אמ"כ שזה פוסל ב"ד של חבירו וזה פוסל ב"ד של חבירו ולא יצאו כ"א ג' אחרונים כדקאמר המתרץ ולא פריך אלא מלישנא דמתני' דקתני זה בורר ב"ד [י]וחבירו כן ולהכי פריך מאי זה בורר לו אחד כלומר לא סגי בלאו הכי ומשני כשזה בורר כלומר אין חובה ודאי לעשות כן אלא מתני' מיירי אם אירע כך:

כגון בי דינא דרב הונא ורב חסדא דאמר ליה מאי קמטרחנא לך וכו'. פירש הקונטרס שהיו במקום אחד ולא נהירא דהא אמרי' (עירובין סב:) דרב חסדא לא היה מורה לפני רב הונא אפי' ביעתא בכותחא וכ"ש דדין לא היה עושה בפניו וי"ל שהיו סמוכים זה לזה חוץ לג' פרסאות: **בדי** שיצא הדין לאמיתו. פירש הריב"ן שאפילו אחייב יפרע ברצון ויאמר קושטא דייני שאני בעצמי בירלתי האחד ואם היה יכול להפך בזכותי היה מהפך לפוס ריהטא משמע כך הפירוש שמתוך שבירר זה שלו וזה שלו (ד) השלישי יצא הדין לאמיתו בלא עוות שיהא הענין שקול ולא ירצו מהפכין לחובה על מהפכין לזכות ולא להפך:

ואמר

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ז מהל' סנהדרין הלכה ל' סמג עשין לו טוש"ע ח"מ סי' יג סעיף ג:

ב ב טוש"ע שם סעיף ד:

ג ג מיי' פי"ב מהל' עדות הלכה ג סמג לאוין ריד טוש"ע ח"מ סי' לד סעיף כד כה:

ד ד ה ו מיי' פ"ז מהל' סנהדרין הלכה ג סמג עשין מז טוש"ע ח"מ סי' יג סעיף ג:

ה ז ח מיי' פ"ב מהל' סנהדרין הלכה יד וסכ"ג הלכה יו"ד סמג עשין מז טוש"ע ח"מ סי' ז סעיף י וסי' לד סעי' ג טוש"ע ח"מ סי' קע סעיף כ:

ו ט מיי' פ"ג מהל' טוען הלכה ג' וסי"ב מהל' עדות הלכה ג סמג לאוין ריג טוש"ע ח"מ (סי' לב סעיף יג) [סי' כח סעי' ג בהגה]:

ז י מיי' שם סמג שם טוש"ע ח"מ סי' פז סעיף ג:

רבינו חננאל

דיני ממונות בשלשה. זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד כו'. אסיק' מתוך שזה בורר דיין אחד וזה בורר לו דיין אחד ושניהם בוררין להם [עוד] אחד יוצא הדין לאמיתו והני מילי בב"ד אחד אבל בשתי בתי דינין לזה לא מצי מעכב כו' אלעזר דאמר לא שנו אלא מלוה אבל אם אמר לזה לב"ד הגדול אזילנא כופין אותו ודן בעירו. א"ר יוחנן ובערכאות שבסוריא אין כופין וחכ"א שני הדיינין בוררין להן עוד אחד. אסיקנ' דעת הדיינין להתרצות מי ישב עמהן כולי עלמא לא פליגי דבעינן כדתניא נקיי הדעת שבירושלים לא היו חותמין בשטר עד שידעו מי חותם עמהן. ואין יושבין בדין עד שידעו מי ישב עמהן. ואין נכנסין בסעודה עד שידעו מי נכנס עמהן כי פליגי בדעת בעלי דינין [ר"מ סבר דעת בע"ד] בעינן ורבנן סברי לא בעינן דעת בעלי הדין: **זה** פוסל דיינו של זה וזה פוסל דיינו של זה ואקשינן כל כמיניה למפסל דייני ואוקמה ר' יוחנן למתניתין בערכאות שבסוריא אבל מומחין לא והא מדקתני סיפא וחכ"א אימתי יכול לפוסלן בזמן שמביא ראיה שהן קרובין או פסולין אבל אם היו כשרין [אין] מומחין אין יכול לפוסלן מכלל דר' מאיר אפילו במומחין פליגי וקתני יכול לפוסלן ושנינן הכי קתני אם היו כשרין נעשו כמומחין ואין יכול לפוסלן. נמצאת חלוקתן בכשרין ולא במומחין

מסורת הש"ס

(א) [עי' תוס' לעיל ה. ד"ה דן]. (ב) [לקמן לא: ע"ש היטב]. (ג) רש"א זה. (ד) עליו בפני ב"ד כל"ל. (ה) [לקמן כד.]. (ו) לקמן כד. ב"ב קכח., ו) [ע"ש היטב]. (ז) [מהלי כב]. (ט) [שייך לעיל במשנה]. (י) וחבירו ג"כ כל"ל.

גליון הש"ס

גמ' ל"צ דקבל' עלי' כבי תרי. לפ"ז מדקתני זה פוסל וזה פוסל היינו בין שהתובע קיבל עליו חד כבי תרי בין שהתובע קיבל עליו כו. מ"ב מוכח דבין בתתן ובין בתמול פליגי לפ"ז מאי פריכין מאי קמ"ל דמלי הדר ביה תנינא הא מהתם ה"א דפליגי רק בתמול כדס"ל שמואל שם אי רק בתתן כדס"ל לרבא שם. לזה איצטריך מתני' דהכא דקתני זה פוסל וזה פוסל דמוכח דבתרוייהו פליגי:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אלא ה"ק זה כל"ל ואות כב' נמחק: (ב) רש"י ד"ה ורבנן כו' הגון. ל"ב ס"א שאלו היו בעלי דינין בוררין שמא לא יבא הגון ולא יהיו הסנים יכולין לומר אין אני יושבין עם זה לפי שמביישין אותו אבל כשבורר לו זה אחד וזה אחד אם אחד מהן אמר איני יושב עם זה אין לחוש על כך לגיכא מיפוא דאמרי לא איתקבעו דינא: (ג) ד"ה דקבלו עליו כבי תרי: (ד) תוס' ד"ה כדי וכו' וזה שלו ושניהם השלישי יצא:

מוסף רש"י

נאמן עלי. להיות דיין, אבא. פסול מן התורה לדוגני לא לזכות ולא לחייב, דנפקא לן בפרקין (מ:) מלא יומתו אבות על בנים וגו' (לקמן כד.).

אבל במומחין אפילו ר' מאיר מודה שאין יכול לפוסלן. תניא נמי הכי לעולם פוסל והולך עד שיקבל עליו בפני ב"ד מומחה לרבים דברי ר' מאיר ש"מ דבמומחה מודה ר' מאיר: **זה** פוסל עדיו של זה וזה פוסל עדיו של זה דברי ר' מאיר אמר ריש לקיש פה קדוש יאמר דבר זה תני עדו וכגון דקבליה עליה